

KUULUMISIA KENTÄLTÄ: Näkökulmia luokkahuoneen ulkopuoliseen kielenoppimiseen

Julkaistu 11. toukokuuta 2011. Kirjoittanut Tuula Lehtonen, Johanna Vaattovaara.

Helsingin yliopiston kielikeskus järjesti 11.3.2011 seminaarin Näkökulmia luokkahuoneen ulkopuoliseen kielenoppimiseen. Seminaarissa kuultiin teemaan liittyviä alustuksia ja opiskelijoiden puheenvuoroja. Keskustelu oli vilkasta ja moniäänistä, sillä siihen saatiin näkökulmia monien eri koulutuslaitosten edustajilta. Teema houkutti paikalle ison luokkahuoneellisen väkeä eri puolilta Suomea.

Autonominen, luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuva kielenoppiminen on kielenopetuksen käytänteiden kehittämisen ajankohtainen teema kaikilla koulutussektoreilla. Teema on myös yhdistänyt Helsingin yliopiston kielikeskuksen opettajia ja muuta henkilöstöä siinä määrin, että syntyi aihetta koskeva tutkimusartikkelikokoelma (Pitkänen et al. 2011), ja sen ympärille edelleen idea järjestää teemaan liittyvä seminaari. Kuten kielikeskuksen johtaja Ulla-Kristiina Tuomi seminaarin avajaispuheessaan mainitsi, Helsingin yliopiston kielikeskuksen sisällä käytyjä, kielenoppimisen autonomiaa ja sen tutkimista koskevia keskusteluja haluttiin laajentaa kutsumalla mukaan myös muita aiheesta kiinnostuneita tahoja.

Seminaarin odotettiin kiinnostavan monia, mutta sen suosio ja osallistujakunnan taustaorganisaatioiden moninaisuus yllättivät järjestäjät: osallistujia saapui kaikkiaan noin 80 eri puolilta Suomea ja myös Virosta, ja he edustivat kaikkiaan noin kahtakymmentä eri koulutuslaitosta. Mukana oli opettajia, tutkijoita ja hallintohenkilöstöä muun muassa eri yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kielikeskuksista, kielten laitoksilta, lukioista ja muista koulutuslaitoksista. Tämä rikasti yhteistä keskustelua, jolle oli alustusten yhteyteen varattu runsaasti aikaa.

Kari Pitkänen ja Leena Karlsson esittelivät aluksi tapahtuman pontimina toimineen julkaisun *Out-of-Classroom Language Learning*. Kaksi päivän neljästä teema-alustuksesta pohjasi tähän julkaisuun, joka ehti seminaariin suoraan painokoneesta mallikirjan muodossa.

Kielen oppimista MP3-nauhurilla ja opiskelijavaihdossa

Rigina Turunen ja Lari Kotilainen Helsingin yliopiston suomen kielen ja kulttuurin oppiaineesta kertoivat mp3-laitteiden käytöstä osana luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvaa oppimista. Esityksen aineisto oli kerätty suomea vieraana kielenä puhuvien suullisen viestinnän kurssilla. Opiskelijoiden tehtävänä oli ollut äänittää erityyppisiä keskusteluja omassa arkielämässään Suomessa, jossa suomen kielen käyttömahdollisuuksien voisi arvella olevan mainiot. Turunen ja Kotilainen toivat kuitenkin esiin, että osalle opiskelijoista suomen kielen käyttötilanteiden löytyminen tuotti vaikeuksia, sillä suomalaisilla vaikuttaa olevan taipumusta ottaa englannin kieli käyttöön ulkomaalaisten kanssa keskustellessa. Tämä herättikin keskusteluosuudessa vilkasta ajatustenvaihtoa: kuinka mahdollistaa suomen käyttö suomea opiskelevalle, jonka kielitaito ei kaikissa tilanteissa mahdollista spontaania ja sujuvaa kommunikaatiota.

Turunen ja Kotilainen katsoivat, että vähemmän edistyneet opiskelijat hyötyvät kielitaitoa vahvistavista, kieleen keskittyvistä tehtävistä, kun taas edistyneemmille mp3-soittimen avulla tehdyt, vuorovaikutustaitoja lisäävät harjoitukset olivat paikallaan. Jotta äänitystehtävä olisi hyödyksi kielenoppimisessa, tehtävänasetuksen tulee olla selkeä ja taitotason kannalta mietitty, jotta opiskelijalle tulee eteen sopivia, edistymään kannustavia haasteita.

Helsingin yliopiston kielikeskuksen Roy Siddallin ja Kari Pitkäsen lähtökohtana oli lääketieteellisen tiedekunnan opiskelijoilleen suomat erilaiset mahdollisuudet suorittaa tutkintoonsa kuuluvat 3 opintopisteen laajuiset vieraan kielen opinnot, tässä tapauksessa englannin opinnot. Siddall ja Pitkänen esittelivät lyhyesti Kielikeskuksen järjestämiä kielikursseja, joista opiskelija voi suorittaa mieleisensä valikoiman. Seminaarin teeman kannalta kiinnostavimmat mahdollisuudet ovat luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuva oppiminen ja sen nivominen osaksi tutkintoa: englanninkieliseen opetukseen osallistuminen, opiskelu- tai työvaihtoon lähteminen sekä kongressissa käyminen ja näistä kokemuksista raportointi.

Vaikka suurin osa opiskelijoista osoittaa kielitaitonsa kielikursseilla, myös luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta raportointi on suosittua. Toimivan raportoinnin tueksi opiskelijoilla on käytössään opettajien antama selkeä ohjeistus. Opiskelijoiden mielestä kieliopinnot suorittaminen raportoimalla nivoo oikean elämän kielenkäytön ja opinnot mainiosti yhteen, tosin vieraan kielen vaatimuksen täyttämistä pelkäävät raportoiden opiskelijat eivät kokeneet hyväksi. Eri tavat siis täydentävät toisiaan. Siddallin ja Pitkäsen esitystä seurasi antoisa keskustelu, jossa sivuttiin esimerkiksi niitä eroja, joita ilmenee eri tiedekuntien ja eri yliopistojen opiskelijoilleen tarjoamissa mahdollisuuksissa suorittaa tutkinnossa edellytetyt kieliopinnot.

Oppijat ja korkeakoulut aiemmin opitun tunnistajina ja tunnustajina

Paula Kalaja oli esittelemässä Noviiisista ekspertiksi -hankkeen tutkimustuloksia työryhmän Kalaja, Åsa Palviainen, Riikka Alanen ja Hannele Dufva puolesta. Esityksessä käsiteltiin

englannin ja ruotsin kielen yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia kouluaikaisesta kielenoppimisestaan erityisesti toimijuuden (agency) näkökulmasta (esim. Kalaja et al. painossa). Kalaja esitteli lomakekyselyn avulla saatuja avoimia vastauksia, joista kävi ilmi, mitä ja miten kohdejoukko oli kokenut oppineensa englannin ja ruotsin kieltä yhtäältä koulussa ja toisaalta koulun ulkopuolella.

Kaikkiaan yli 200 vastaajaa kattava tutkimusaineisto osoitti, ettei opiskelijoiden toimijuudessa koulukontekstissa ilmennyt juurikaan eroja: kielestä riippumatta koulussa sosiaalistuttiin käsitykseen kielestä formaalina systeeminä, ja molemmat vastaajaryhmät toivat esiin keskeisenä oppimisvälineenä koulussa oppikirjan. Siinä missä ruotsin ja englannin kouluoppimista kuvattiin hyvin samalla tavalla, ilmeni koulun ulkopuolelle sijoittuvassa toiminnallisuudessa selviä eroja näiden kielten välillä: englannin kieltä hyödynnettiin vapaa-ajan toiminnoissa huomattavasti monimuotoisemmin ja laajemmin, vaikka käytännössä myös ruotsiksi olisi tarjolla jokseenkin samankaltaisia oppimisresursseja. Kalaja pohti esityksessään tätä kielten välistä eroa opetuksen käytänteiden kehittämisen ja tulevaisuuden haasteiden kannalta.

Sinikka Karjalainen ja Tiina Laulajainen puolestaan tarkastelivat AHOT-käytänteitä eli aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista korkeakoulujen, tässä tapauksessa erityisesti Helsingin yliopiston kielikeskuksen menettelytapojen näkökulmasta. Kieli- ja viestintäosaamista voidaan hyväksilukea sekä muodollisessa (formaalissa) koulutuksessa että informaaleissa konteksteissa opitun pohjalta. Hauskan havainnollisessa, dialogisessa esityksessään Karjalainen ja Laulajainen esittivät erilaisia case-esimerkkejä hyväksilukemistapauksista Helsingin yliopiston kielikeskuksessa. Taustalla on työ valtakunnallisessa AHOT korkeakouluissa -hankkeessa (2009–2011), jonka tavoitteena on ollut lisätä korkeakoulujen henkilöstön AHOT-osaamista ja luoda korkeakouluille nykyistä yhdenmukaisempia, esimerkiksi arviointiin ja opintopisteytyksiin sekä korkeakoulusektoreiden väliseen liikkuvuuteen liittyviä käytäntöjä. AHOT-työlle on selkeää tilausta, sillä AHOT-osaamisen kirjo on laaja.

Oppija luokkahuoneen ulkopuolella

Seminaarin päätteeksi kuultiin kaksi opiskelijapuheenvuoroa, jotka valottivat eri suunnista luokkahuoneen ulkopuoliseen kielenoppimiseen liittyviä haasteita ennen kaikkea opiskelijan näkökulmasta, mutta samanaikaisesti myös opetusjärjestelyiden ja niihin liittyvien kehittämishaasteiden kannalta.

Tuuli Tanninen, viidennen vuoden opiskelija valtiotieteellisestä tiedekunnasta, edusti opiskelijaa, jolle kielten oppiminen ja opiskeleminen on aina ollut sekä vaivatonta että mielekästä. Tässä puheenvuorossa kuultiin muun muassa näkemys Facebookista erinomaisena ja monipuolisena oppimiskontekstina, kuten myös pohdintaa siitä, miten ulkomaisten vierailuluentojen lisääntyessä voisi mahdollisesti lisätä myös niiden hyödyntämistä kielenoppimisen tarkoituksiin. Tässä puheenvuorossa tuli esiin näkemys kieliopinnoista substanssiainetta tukevin opintoina: jos oman oppiaineen luentoja voisi seurata ja saada materiaalia eri kielillä, motivoisi tämä Tannisen mukaan oppimaan myös muita kieliä kuin englantia ja ruotsia, ja parantaisi kielitaitoa ja oman alan sanaston hallintaa nopeaan tahtiin.

Toisentyyppisiä kehittämishaasteita ja ajattelemisen aihetta tarjosi Virve Kiviluodon kertomus omasta oppijuudestaan englannin opintojen parissa, opiskelijan autonomiaan perustuvalla kurssilla. Virven matka on ollut kulkemista kohti vieraiden kielten oppimiseen liittyvien vaikeuksien voittamista. Esitys pysäytti monet meistä kuulijoista: lukivaikeudesta, kapeasta työmuistista ja itsetuntoa musertavista menneistä kokemuksista huolimatta opiskelija on päässyt päämääräänsä. Hänen on onnistunut korkeakouluopinnoissaan löytää oppimiseen tarvittava ilo, rentous, aika sekä omaan oppimiseen tarvittavat työkalut ja tuki. Kauniisti kuvitetun PowerPoint-esityksensä viimeisessä diassa Kiviluoto kirjoitti: ”Ehkäpä englannin kieli suureksi hämmästyksekseni ”paransi” sisälläni juuri sen, minkä se oli sinne alkujaan myös synnyttänyt.” Esitys muistutti, että joillakin opiskelijoilla kielten oppiminen voi olla korkeiden kynnysten takana. Opetusryhmissämme on läsnä opiskelijoita, joilla on oppimisvaikeuksia ja jotka tarvitsevat enemmän tai toisenlaista tukea kuin ns. keskiverto-opiskelijat.

Tulevaisuuden haasteita

Luokkahuoneen ulkopuolista kielenoppimista käsittelevässä seminaarissa ajatustenvaihto oli vilkasta paitsi esitysten yhteyteen varatuissa keskusteluosuuksissa myös väliajoilla. Niiden aikana keskustelua oli mahdollista käydä muutamien teemaan liittyvien postereiden äärellä, joissa esiteltiin muun muassa virtuaalisia oppimisympäristöjä.

Luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuva oppiminen ei ole uutta, mutta ajatus sen huomioimisesta yliopisto-opinnoissa on. Muuttuvassa maailmassa kielten käyttö luokkahuoneen ulkopuolella moninaistuu ja kielen oppimiseen tarjoutuu yhä moninaisempia mahdollisuuksia yhä laajemmalle joukolle kielenkäyttäjää. Voidaan kuitenkin kysyä, hyödynnetäänkö näitä oppimisympäristöjä vielä tarpeeksi (ks. esim. Rontu & Tuomi 2011). Luokan ulkopuolella ja virtuaalimaailmassa tapahtuvaan oppimisen ohjaamiseen kohdistuu ilmiselvästi lisääntyviä paineita, joten tässä haastetta opettajille kielikeskuksissa ja muissa kielenopetusta antavissa laitoksissa. Keskustelut epäilemättä jatkuvat eri tahoilla – ja kenties kohtaavat yhteisellä foorumilla toisenkin kerran.

Helsingin yliopiston kielikeskuksen julkaisusarjan 2. julkaisu *Out-of-Classroom Language Learning* on luettavissa osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/25854>

Kirjoittajista Tuula Lehtonen toimii yliopistonlehtorina ja englannin yksikön esimiehenä ja Johanna Vaattovaara pedagogisena yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston kielikeskuksessa.

Lähteet:

Paula Kalaja, Riikka Alanen, Åsa Palviainen ja Hannele Dufva (painossa). From milk cartoons to English roommates: context and agency in L2 learning beyond the classroom. Teoksessa P. Benson and H. Reinders (toim.) *Beyond the classroom*.

Kari K. Pitkänen, Jaana Jokinen, Sinikka Karjalainen, Leena Karlsson, Tuula Lehtonen, Mirjami Matilainen, Christian Niedling ja Roy Siddall (toim.) (2011). *Out-of-Classroom Language Learning*. Helsingin yliopiston Kielikeskuksen julkaisu 2. Yliopistopaino/Unigrafia. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/25854>

Heidi Rontu ja Ulla-Kristiina Tuomi (2011). Korkeakoulutetut monikielisiä ja aidosti kansainvälisiä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, huhtikuu 2011.
<http://www.kieliverkosto.fi/journal/article/60/korkeakoulutetut-monikielisia-ja-aidosti-kansainvalisia>

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:

luokkahuoneen ulkopuolinen kielenoppiminen